

**EDUCAȚIA INFORMALĂ – SURSĂ INDISPENSABILĂ
PENTRU DEZVOLTAREA PROFESIONALĂ CONTINUĂ A BIBLIOTECARILOR**

*INFORMAL EDUCATION – ESSENTIAL SOURCE OF CONTINUOUS
PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF LIBRARIANS*

Margarita IULIC¹
Valentina VACARCIUC²

Abstract: Acest articol oferă informații despre formarea competențelor profesionale ale personalului de specialitate din biblioteci, care poate fi realizată și prin educația informală, recunoscută ca unul dintre cele mai efective genuri de a dezvolta abilități de identificare, analiză și valorificare a resurselor informaționale. În Biblioteca Științifică a USARB educația informală este prezentată printr-o gamă largă de evenimente, care sporesc gradul de dezvoltare personală și profesională a bibliotecarilor prin conținutul lor educațional, științific și cultural.

Cuvinte cheie: educația formală; educația nonformală; educația informală, autoeducație, competențe profesionale, Biblioteca Științifică USARB

Formarea profesională continuă este o realitate, având drept scop învățarea pe parcursul întregii vieți, cu atât mai mult că angajații contemporani recunosc nevoia de îmbunătățire continuă a cunoștințelor, aptitudinilor, deprinderilor. Necesitățile educaționale ale personalului de specialitate din biblioteci sunt diverse, dar, în același timp, și resursele educației sunt variate. Cele mai importante servicii oferite de bibliotecă depind de buna pregătire și instruirea continuă a personalului acesteia, astfel încât calitatea oportunităților educaționale curente este de interes vital pentru bibliotecari.

Educația profesională cuprinde însușirea cunoștințelor teoretice, formarea abilităților și configurarea sistemului de valori al specialistului în devenire. Dezvoltarea abilităților necesare pentru a îndeplini funcții specifice de serviciu nu are loc doar în cadrul programelor de educație formală, dar și în cadrul celor nonformale și informale.

În *Manifestul bibliotecilor publice al IFLA/UNESCO (2022)* se menționează: „Bibliotecarul este un intermediar activ între utilizatori și sursele de informare. Educația profesională continuă a bibliotecarului este indispensabilă pentru asigurarea celor mai bune servicii de bibliotecă”.

Un alt document dezvoltat de către Departamentul de Dezvoltare Profesională Continuă și Învățare la Locul de Muncă (Continuing Professional Development and Workplace Learning Section, CPDWL) al IFLA *Dezvoltarea profesională continuă: Principii și acumularea celei mai bune experiențe*, stabilește 10 principii care trebuie să asigure o dezvoltare profesională continuă de o înaltă calitate a personalului unei biblioteci, printre care se evidențiază:

- Evaluarea periodică a nevoilor de învățare;
- Gamă largă de oportunități de învățare, atât formală, cât și informală; oferte precise făcute în mai multe formate și destinate să vină în întâmpinarea unor nevoi clare, în module structurate pentru acoperirea subiectelor de la nivel introductiv până la cel avansat;
- Diseminarea largă a informației privind educarea continuă și a surselor de informație, descrise în mod clar;
- Aproximativ 10% din orele de muncă să fie asigurate atât pentru participarea la workshopuri/ateliere de lucru, conferințe, învățare la locul de muncă și alte activități educaționale, cât și pentru proiecte de învățare informală.

¹ Bibliotecară, Biblioteca Științifică a USARB, ritaiulic1@gmail.com, [ORDIC:0000-0002-4702-2368]

² Bibliotecară, Biblioteca Științifică a USARB, valentina.vacarciuc62@gmail.com, [ORCID: 0000-0002-9950-5257]

Centrul Biblioteconomic Departamental

Formele educației pot fi diferențiate în funcție de nivelul de organizare și de structură, de condițiile în care are loc învățarea, de funcționalitatea și aplicabilitatea cunoștințelor, aptitudinilor și atitudinilor, de nivelul de certificare a rezultatelor învățării.

Conform Codului Educației al Republicii Moldova, formarea competențelor profesionale ale personalului de specialitate din bibliotecă poate fi realizată prin: educația formală; educația nonformală; educația informală.

– Educație formală – ansamblul acțiunilor didactice și pedagogice proiectate instituțional prin structuri organizate sistemic, pe niveluri și cicluri de studii, în cadrul unui proces de instruire realizat cu rigurozitate, în timp și spațiu.

– Educație nonformală – ansamblul acțiunilor instructive proiectate și realizate într-un cadru instituționalizat extrașcolar, constituit ca o punte între cunoștințele asimilate la lecții și cunoștințele acumulate în contextul educației informale.

– Educație informală – ansamblul influențelor instructive și pedagogice exercitate spontan și continuu asupra individului în familie, în localitate, în cartier, în stradă, în (micro)grupuri sociale, în mediul social (cultural, profesional, economic, religios etc.), în comunitate (națională, zonală, teritorială, locală) și prin mass-media (presa scrisă, radio, televiziune etc.)

Relația dintre ele demonstrează că educația informală ocupă cea mai mare parte din viața unui individ, depășind celelalte forme ale educației, ca durată, conținut și modalități de realizare, dar nu și ca valoare. Educația informală este destul de diferită de celelalte două forme de educație, deși în anumite cazuri este capabilă să mențină o relație strânsă cu ambele. Toate formele de educație (formală, nonformală și informală) contribuie la sporirea dezvoltării și adaptabilității personalului de specialitate din bibliotecă.

Din punct de vedere etimologic, termenul de *educație informală* provine din latinescul „*informis/informalis*” care înseamnă „spontan”, „neașteptat”. Numeroși cercetători, în special cei preocupați de învățarea adulților și de educația permanentă, și-au îndreptat atenția asupra educației informale, examinând-o în termenii: „*educația din afara clasei*”, „*învățarea incidentală la locul de muncă*”, „*învățarea în interiorul comunității*”, etc.

Termenul de educație informală a fost introdus în lexiconul pedagogic în anii '60-'70 ai secolului XX, în timpul unor comunicări internaționale privind educația din țările dezvoltate. La etapa actuală, termenii de educație nonformală și informală sunt utilizați la studierea problemei educației adulților.

În literatura de specialitate există numeroase definiții ale educației informale care sunt interconectate:

- Acțiune ocazională, paralelă, spontană, difuză: ca o totalitate de informații neintenționate, eterogene, voluminoase cu care se confruntă individul în practica de zi cu zi și care nu sunt selectate, organizate și prelucrate din punct de vedere pedagogic.

- Capacitatea cognitivă individuală care însoțește viața noastră de zi cu zi și nu este neapărat intenționată.

- Comunicare, lectură, vizitarea instituțiilor de cultură, bibliotecă, călătorii, mass-media, etc. Potențialul educațional al societății se transformă în factori eficienți ai dezvoltării fiecăruia

- Compensarea deficitului de competențe profesionale.

Reieșind din aceste definiții, menționăm că educația informală implică mai mult decât o simplă dezvoltare intelectuală. Prin educație informală, personalul de specialitate din bibliotecă va învăța să folosească gândirea în viață, va aplica cunoștințele în practică, va cunoaște cum să interacționeze cu colegii, utilizatorii și alți actori.

Educația informală se realizează grație influențelor cotidiene, prin interacțiunea individului cu alte persoane în mediul social, cultural, economic, etc. Sunt influențe ce se situează în afara unui cadru organizat, instituționalizat, provenite din partea întregului mediu de viață, a ambianței familiale, ca și a celei imediate (civilizație urbană, viață a satului, grupuri de vârstă) și se datorează muncii efectuate, meseriei prestate, participării la viața social-culturală, etc. Aceste activități nu îmbracă forme explicit educative. Educația informală include experiențe trăite, idei aplicate sau valori „încercate” în viața cotidiană. Educația informală devine o condiție pentru dezvoltarea personală și profesională a personalului de specialitate din bibliotecile Republicii Moldova, implementată în patru domenii:

- Aspect personal (dezvoltarea propriei personalități, intuiției, calităților personale, etc.);

Centrul Biblioteconomic Departamental

- Aspect axiologic (formarea unui sistem de valori);
- Aspect cognitiv (achiziționarea de noi cunoștințe despre persoană, cultură, despre sine);
- Aspect creativ (activitatea propriu-zisă, autorealizarea).

În Republica Moldova anual se ține o evidență statistică cu privire la instruirea personalului de specialitate din sistemul național de biblioteci. În formularul „Cercetare statistică anuală Nr 6-c – activitatea bibliotecilor” se indică participările personalului din bibliotecă la activități de educație formală (cursuri, programe de recalificare, etc.), realizate de centre de instruire, instituții sau organizații, care oferă servicii de educație și programe de formare profesională autorizate sau acreditate de ANACEC / Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (de ex., Departamentul Formare Continuă al USM). De asemenea, sunt reflectate participările personalului din bibliotecă la cursuri, traininguri, lecții și alte activități de educație nonformală (neautorizată/neacreditată), organizate de biblioteca raportoare. Colectarea datelor referitor la educația informală a personalului de specialitate din biblioteci nu este prevăzută.

În jurul nostru totul se transformă, inclusiv mediul educațional și informațional, iar cel mai important este că s-au schimbat utilizatorii noștri, nevoile și cerințele lor. Pentru a ține pasul cu aceste procese, personalul de specialitate din biblioteci trebuie să învețe continuu. Din perspectiva educației permanente, educația informală se află în corelație cu procesul de autoinstruire (autoînvățare). În acest context, calea principală a evoluției profesionale a bibliotecarilor constă în realizarea celor trei „auto”: autoeducație, autoinstruire, autodezvoltare. Între aceste concepte sunt asemănări, dar există anumite diferențe.

- Autoeducația – activitate conștientă și complexă a ființei umane desfășurată în scopul desăvârșirii propriei personalități. Prin autoeducație bibliotecarul dobândește conștiința identității de sine, se cunoaște, se identifică și se evaluează.

- Autoinstruirea – dorința de învățare de sine stătătoare, de învățare autodirijată. Bibliotecarul trebuie să conștientizeze necesitatea acumulării unor cunoștințe suplimentare, competențe intelectuale pentru a putea percepe problemele, a formula și a planifica măsurile relevante de soluționare a problemelor.

- Autodezvoltarea – reprezintă un proces conștient, orientat spre dezvoltarea personală care include perfecționarea individuală a cunoștințelor, competențelor, calităților personale și funcționale și care asigură eficiența activității profesionale. Remarcăm faptul că termenul de educație informală este mult mai complex decât conceptul de autoeducație, cuprinzând educația spontană, deseori neconștientizată de persoană, dar care influențează formarea și dezvoltarea personalității sale.

Cercetătoarea Nelly Țurcan identifică condițiile favorabile pentru autodezvoltarea profesională de succes a personalului de specialitate din biblioteci: susținerea din partea colegilor și a managerilor; buna organizare a timpului de lucru; posibilitatea de a studia în afara orelor de muncă.

În cele din urmă, rezultatele autodezvoltării pot fi:

- încrederea mai bună în forțele proprii la locul de muncă;
- creșterea autoaprecierii;
- consolidarea competențelor pentru activitatea independentă;
- dezvoltarea capacităților de realizare a obiectivelor;
- îmbunătățirea semnificativă a calității activității profesionale.

Ca forme de autodezvoltare pot fi lecturile profesionale, revistele, cărțile de specialitate, paginile web, bloguri ale bibliotecilor, site-urile și rețelele de socializare, în special Slideshare, Face-book, Youtube, etc.

Educația informală este procesul care se întinde pe toată durata vieții, prin care individul dobândește informații, își formează priceperi și deprinderi, își structurează convingerile și atitudinile, se dezvoltă prin intermediul experiențelor cotidiene. Educația informală se realizează individual sau prin interacțiuni cu prietenii, membrii familiei sau colegii de serviciu, proces de învățare tacită, experiențială, neconștientă și neplanificată. Evaluarea are loc în mod mai complicat pentru că se realizează la nivelul opiniilor și reușitelor personale și sociale, pe baza analizei comportamentale și factuale. Educația informală nu are în vedere, în mod necesar, acordarea de titluri sau diplome, ea doar completează atât educația formală, cât și pe cea nonformală.

Centrul Biblioteconomic Departamental

Educația informală furnizează: sensibilizare în contactul cu mediul ambiant; momentul declanșării unui interes de cunoaștere pentru subiect; posibilitatea trecerii de la un interes circumstanțial la o integrare mai cuprinzătoare; posibilitatea unei explorări personale, fără obligații sau prescripții ferme; marjă de libertate, de acțiune pentru elaborarea unui proiect personal; posibilitatea de a gestiona propriul proces de formare.

Educația informală poate avea cât avantaje, atât și dezavantaje. Avantajele activităților/influențelor din cadrul educației informale:

- Este o învățare cu caracter pluridisciplinar, completând-o pe cea din cadrul celorlalte forme de educație;

- Inițiativa învățării revine individului;

- Educația este voluntară;

- Grilele de evaluare sunt altele decât în educația formală, competența într-un domeniu sau altul fiind criteriul reușitei.

Dezavantajele activităților/influențelor din cadrul educației informale:

- Lipsa unei acțiuni pedagogice, instituționalizate și organizate sistematic la nivel structural și funcțional (funcție formativă redusă), adică puține informații devin cunoștințe;

- Prin intermediul influențelor incidentale, individul are acces la informații care pot veni în contradicție cu scopurile educației formale și nonformale;

- Lipsa de încredere în cel care învață;

- Rezultate ce nu pot fi precise, ceea ce ar putea duce la pierdere de timp.

În contextul educației informale din sistemul de competențe profesionale ale personalului de specialitate din biblioteci cele mai importante pot fi următoarele:

- **Competența de „a învăța să înveți”.** Acest domeniu de competențe arată statutul său complex: a învăța să înveți pentru o anumită activitate; a învăța să înveți pentru relații armonioase și constructive cu colegii de breaslă, cu mediul în care activezi; a învăța să înveți pentru a te înțelege, valorifica, căuta succesul personal și profesional; abilitatea de a organiza propria învățare prin managementul eficient al timpului și al informațiilor, individual și în grup; acumularea, procesarea și asimilarea noilor cunoștințe și abilități.

- **Competența de comunicare.** Competența de comunicare se bazează pe abilitatea de a înțelege, de a exprima și de a interpreta gânduri, sentimente și fapte atât pe cale orală, cât și în scris într-o gamă potrivită de contexte sociale – la serviciu, acasă, în procesul de educație și instruire. Dezvoltarea tehnologiilor de informare și comunicare necesită de la personalul de specialitate din biblioteci cunoașterea utilizării noilor tehnologii pentru a se confrunta cu o serie de probleme comunicaționale. Astfel, prin intermediul comunicării online la nivel de instituții infodocumentare, se urmărește scopul de a interacționa direct cu utilizatorul. Menționăm faptul că exprimarea corectă, un vocabular bogat, decent și gramatical corect, un ton ferm, convingător, cu o anumită tonalitate și colorit afectiv, completează „cartea de vizită” a bibliotecarului.

- **Competența digitală.** La baza competenței digitale, una dintre cele opt competențe-cheie, stau și un șir de concepte-cheie, ca: înțelegerea; cunoștințe tehnologice de utilizare a TIC; cunoștințe informaționale (evaluarea și utilizarea dificilă); cunoștințe digitale (adresare, integrare, creare, distribuire); cunoștințe mass-media (comunicare și mesaje). Competența digitală este inclusă în cadrul european de referință revizuit pentru competențele-cheie privind învățarea pe tot parcursul vieții. La etapa actuală, societatea are nevoie de un bibliotecar bine pregătit în domeniul managementului datelor deschise sau al accesului deschis. În procesul de autoinstruire, personalul de specialitate din biblioteci trebuie să beneficieze de resursele educaționale deschise.

Pentru dezvoltarea acestor competențe profesionale motivația și încrederea sunt decisive (convingerea importanței instruirii pe tot parcursul vieții, dezvoltarea profesională și creșterea în carieră, încrederea în propriile abilități de a asimila un conținut educațional, etc.).

La Biblioteca Științifică USARB formarea profesională continuă este elementul prioritar care asigură efectiv succesul instituției și se realizează corespunzător cu *Politica de Formare Profesională Continuă a personalului de specialitate* în cadrul Bibliotecii Științifice USARB. Documentul este elaborat în conformitate cu: *Legea cu privire la biblioteci nr. 160 din 20.07.2017* (Cap. IV. Managementul și personalul bibliotecilor publice); *Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17 iulie 2014*; *Codul Muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28 martie 2003*, (Titlu

VIII, art. 212 -221 „Formarea profesională”); *Strategia de dezvoltare 2017-2022 a BŞ USARB* ş.a.

Scopul Politicii de Formare Profesională Continuă a personalului este de a organiza şi desfăşura activităţii de formare profesională continuă a personalului de specialitate din BŞ USARB, precum şi a celui din instituţiile de învăţământ preuniversitar din zona de Nord, astfel încât să avem personal competent, performant, capabil să asigure realizarea obiectivelor strategice ale BŞ USARB şi furnizarea serviciilor de calitate utilizatorilor.

Viziunea: Procesul de formare profesională continuă în cadrul BŞ USARB se soldează cu crearea resurselor umane competente, motivante şi dezvoltate în contextul culturii organizaţionale moderne, cu scopul de a oferi utilizatorilor o multitudine variată de servicii şi produse de calitate.

Conform prevederilor documentelor legislative, Biblioteca Ştiinţifică USARB ţine cont de contextele formării profesionale continue:

- Sistemul de formare profesională continuă a personalului de specialitate din cadrul Bibliotecii Ştiinţifice USARB se bazează pe structurile organizatorice, pe implicarea personalului de nivel strategic şi tactic: de la bibliotecari la manageri de diferite niveluri.

- Sistemul de FPC întruneşte totalitatea structurilor, mecanismelor, proceselor, formelor, metodelor, programelor de instruire etc. Formarea continuă a personalului Bibliotecii Ştiinţifice USARB este realizată prin învăţare: formală, nonformală, informală.

Printre varietatea de metode aplicate în dezvoltarea competenţelor profesionale şi personale care pot fi atribuite educaţiei informale, biblioteca oferă:

programe de învăţare liberă – prin care la dispoziţia personalului de specialitate se propun materiale de studiu, cum ar fi: manuale, ghiduri, programe, publicaţii de specialitate, educaţie on-line, prezentări şi altele, asigurând sprijin prin consultanţă şi explicaţii directe;

studii de caz - prin simularea problemelor din activitatea profesională curentă sau de perspectivă;

învăţarea din practică (action learning) – dezvoltarea capacităţii persoanelor pentru acţiuni independente se realizează prin a solicita personalului să adune şi să evalueze date pentru o problemă reală, să identifice soluţiile relevante;

învăţarea de la colegi – împărtăşirea cunoştinţelor: cele mai bune practici, lecţiilor învăţate, schimb de opinii şi experienţe;

autoinstruire – autoobservaţia, autoanaliza, introspecţia; dialogul cu sine; studiul de caz; lectura, notiţe de reper, cercetarea şi descoperirea; proiectul; portofoliul; agendă personală. Implicarea în activităţi prin educaţie informală, permit bibliotecarilor să-şi asigure un anumit succes în activitatea profesională, dar şi în dezvoltarea personală.

Motivarea şi asigurarea condiţiilor de autoformare în contextul educaţiei informale cuprind activităţi de instruire la locul de muncă, în comunitate, vizite în alte biblioteci, activităţi de voluntariat, din mass-media, participarea la manifestări cultural-ştiinţifice, discuţii ocazionale, documentare pe Internet, pagina web din cărţi reviste de specialitate etc., blogul *Bibliotecarii USARB: Profesional* <https://bsusarbprofesional.blogspot.com/>, stabilirea unui climat de învăţare bazat pe încredere, colaborare, acceptare, prietenie.

Educaţia informală în Biblioteca Ştiinţifică USARB este prezentată printr-o gamă largă de evenimente, campanii, programe infodocumentare, diseminări, flashmob-uri. Menţionăm unele din ele: Săptămâna Open Acces, Ziua Naţională de Sensibilizare privind Bibliotecile, reviste bibliografice, audiţii muzicale în cadrul Salonului Muzical, lansări de carte, realizate în cadrul Clubului Cărţii, Clubului ZIG-ZAG CAFÉ, Clubului BiblioSpiritus, Centrului de Informare a Uniunii Europene, Centrului de Informare a României. Toate aceste activităţi sporesc gradul de dezvoltare personală şi profesională a bibliotecarilor prin conţinutul lor educaţional, ştiinţific şi cultural.

Realizându-şi principalele sale funcţii, Biblioteca păstrează tradiţiile relevante, completându-le cu forme de lucru moderne, aspirând mereu spre creşterea calitativă şi performanţă.

În concluzie, putem remarca faptul că, un sistem de educaţie care pune accent doar pe contextul formal şi nonformal nu corespunde cerinţelor şi provocărilor contemporanietăţii. Din aceste considerente, în ultimele decenii se acordă o atenţie deosebită educaţiei informale, devenind importantă şi necesară dezvoltării profesionale.

O proporție semnificativă a activităților de instruire are loc la locul de muncă, în cadrul unor organizații ale societății civile sau în mediul virtual oferit de Internet și de dispozitivele mobile, în mod individual sau împreună cu alte persoane.

Educația informală presupune utilizarea modelelor și formelor variate de dezvoltare, de la interacțiuni cu diferite persoane până la acumularea experiențelor de învățare.

Lecturile profesionale, după opinia specialiștilor din biblioteconomie, constituie repere-cheie ale educației informale a personalului de specialitate din biblioteci. Educația informală este o condiție a creativității și a inovației în bibliotecă.

Educația informală contribuie la dezvoltarea abilităților de identificare, analiză și valorificare a resurselor informaționale, cunoașterea unor modalități și formare a unor competențe necesare pentru a face față în mod constructiv situațiilor imprevizibile și dificile. Educația informală este recunoscută ca una dintre cele mai bune modalități de a dezvolta abilități care necesită mai multă practică decât teorie în diverse domenii.

Actualmente orice oportunitate a bibliotecarului devine un avantaj al său, iar investirea în propria dezvoltare va duce la competitivitate, va permite la maxim realizarea propriului potențial.

Referințe bibliografice:

1. CORGHENCI, Ludmila. Activități educaționale pentru bibliotecari: răspuns la criza provocată de pandemie. In: *Magazin Bibliologic*. 2020, nr. 3-4, pp. 9-11. ISSN 1857-1476 [print]. Disponibil: <http://moldlis.bnrm.md/handle/123456789/1212>
2. *Dicționar enciclopedic de educație a adulților*. Iași: Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, 2011. pp. 113-115. ISBN 978-973-703-711-4.
3. *Liniile directoare IFLA pentru dezvoltarea profesională continuă: principii și cele mai bune practici* [online] [citată 20.03.2023]. Disponibil: <https://archive.ifla.org/VII/s43/pub/cpdwl-qual-guide-ro.pdf>
4. *Politica de formare profesională continuă a personalului de specialitate la Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alecă Russo” din Bălți* [online] [citată 20.03.2023]. Disponibil: http://libruniv.usarb.md/images/pdf/strategii_politici/Politica_formare-USARB.pdf
5. POVESTCA, Lilia. *Educația informală a personalului de specialitate din biblioteci : Suport educațional*. Chișinău: BNRN, 2021. 88 p. ISBN 978-9975-3510-6-5 [online] [citată 19.03.2023]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/publicatii/L.Povestca.%20Educa%C8%9Bia%20informal%C4%83.pdf>
6. STAYER, MIHAELA. *Instruirea formală și non-formală a bibliotecarului USARB* [online] [citată 21.03.2023]. Disponibil: http://libruniv.usarb.md/xXx/reviste/confbib/articole/2019_2/Conf_2_2019-040-045.pdf
7. ȚURCAN, Nelly. Autodezvoltarea bibliotecarilor – condiție sine qua non a evoluției profesionale. In: *BiblioPolis*. 2014, nr. 2, pp. 43-53. ISSN 2587-3113 [print]. Disponibil: ; <http://ojs.hasdeu.md/index.php/bibliopolis/article/view/387>
8. ȚURCAN, Nelly. *Formarea profesională continuă a bibliotecarilor din Republica Moldova între necesitate și realitate* [online] [citată 20.03.2023]. Disponibil: http://moldlis.bnrm.md/bitstream/handle/123456789/1093/%c8%9aurcan_Formarea_profesional%c4%83.pdf?sequence=1&isAllowed=y